

Պետրոս Խվանգուլեան	3	Գրիգոր Ալախանեան	5
Յովհաննէս Բահմիսարայեանց	4	Մելքոն Զամկէղեանց	4
Ալեքսան Մարտիրոսեան	4	Մահանեսի Մաման կինն Սերեբրակեանցի.	4
Սարդիս Զեւքէսանեան	5	Մարգարիտ կինն Օրցիօվեանցի	4
Ղազարոս Ռոկէղովեանց	4	Կինն Երեսփոխանի Մարիամ Թամանցեան	2
Միմէօն Մկրտիչեան Մէսնիկեանց	4	Թագուհի Արդումանեան	2
Աւետիք Պէթովլեան	4	Տիրուհի Կուղնէցեան	4
Պողոս Եսասպերեան	4	Կատարինէ Միէսէրեանց	4
Յօհան Մարգարեան Բանասեանց	4	Գոհարինէ Միէսէրեանց	4
Ստեփան Խսապէկեան	4	Այրի կին Մարիամ Պարոնեան	4
Դաւիթ Խօսպէկեան	5	Կատարինէ Ղազարոսեան	5
Կիւրեղ Այլազեան	4	Կատարինէ Յովհաննեանց	4
Աստուածառուր Խաթրանեան	5	Էլմաս Լորորվեանց	2
Յարէթ Եթեւեանց	5	Մարիամ Մհի Մաման այրի կին Թորոս	
Պետրոս Թորոս Ցիօնօվեան	3	Պոպովեան	4
Մկրտիչ Գերենկեան	4	Տիրուհի այրի կին Գրիգոր Երիակէցեան	5
Թորոս Արսէնգեանց Պէռիեան	5	Վառվառէ Տէր Թումանեան Երգինեանց	2
Ուուրէն Շաբընիկեանց	2	Խաչատուր Թէկիզեանց	4
Յարութիւն Մուղաթեան	4	Դաւիթ Սահազովեանց	4
Կարապետ Կերինկելեան	4	Մհի Մամայ Մարիամ Դաւիցեիեան	4
Մելքոն Կուպեննեան	5	Յուտիանէ Սոլոմաննեանցի կին	4
Նիկողոս Մըսրնիկովեան	5	Լուսնին Սեղեւկեան	4
Նիկողոյոս Թամանցեան	5	Ղազարոս Ափյեան	4
Միքայէլ Յարութիւնեան Խառակեանց	5	« Իլանդարեանց.	4
Յովհաննէս Ծերունեան Թամաննեանց	5	Մարիամ Բաղդարեանց	4
Գրիգոր Գասպարեանց Խաչատուրեան	4	Նախիջեւանցի Կարապետ Ղազարեան	4
Լուսապարոն Հացափորմանեան	6	Միքայէլ Կականնեան	4 20
Նիկողոյոս Լուսապարեան Շարավալեան	4	Խամակ Կականնեան	20
Սերոս Լուսնինեան Գերէմիկեան	4	Եւ ամուսին նորա.	20
Յարութիւն Գարբիէլեան	4	(Ճ ա ռ ո ւ ն ա վ լ լ) :	
Կարապետ Էմիննեան	4		
Գրիգոր Առաքելեանց	5		
Մինաս Քէլովեանց	4		
Մերժան պարոն Մարգիսեան	4		
Գէորգ Էմիննեան	4		
Յովհակիմ Յակովլեան	4		
Սիմէօն Թուշմալեան	4		
Պողոս Եսասպիկեան	4		
Ներոն Ցովհաննէս Լատմիեան	4		
Ալեքսան Կրասինիկեան	5		
Գրիգոր Կէօզեանց	4		
Միքայէլ Մահունեանց	4		
Մինաս Մկրտչեան Գաղիկեան	40		

Ի ՀԻՆ - ՊԱՅԱՋԻՏԵԼ:

Խ Ե Հ Ա Գ Ր Ա Ր Ա Ն Ե Ա Ն Ե Ա Հ Ա Ր Ա Յ ։

Խրաբանչիւր ոք անհատ, ըստ որում մարդկութեան ամրողացուցիչ մի մասն նախակարգ պարտիք մի ունի, մարդասիրութիւն առ իւր նմանակիցն. իսկ ըստ որում Ազգութեան ինչ անդամ, երկրորդական եւ մամնաւրապէս յոյժ անհրաժեշտ պարտուց ենթարկի, սէր եւ անկեղծ կարենցութիւն առ Աղքն: Ո՞ր է այն զգայուն Հայ - սիրտն, որ կարող լինի զսպել իւր զգացումները եւ անկարեկից ապուշ հանդիսատես կանգնի, զեղծմանց եւ անարգ սովորութեանց առթիւ Հա.

յու կրած ապեքչանկութեան տեսարաններուն. սովորութիւնը սովորութիւն. մինչեւ ցերք անարդ սովորութիւնները պիտի շաղնեն Հայու աչքը եւ մողենն նորա սիրուը, եւ պաշտել իր սովորութիւնները իր երկնաւանդ օրէն: Ա ծնաւ այս անարդ սովորութիւնն եւ իւր կանոնները հին ուզեղներու գատման ստգաւանելի արտադրութիւնն եւ յերիբումն է, զոր ժամանակաց հնութիւնն խնկարկելի ըրաւ յեպնոց, եւ դժբաղդաբար սոյն հնաւանդ օրինաց ծրապիրը յարզող կուսակիցները եւ շատապովները շատ են. որ ոք ժպրի Հին Պայազիսի մէջ այս կարծեալ աստուածային կանաց մին անտես ընել, նա թող լեռները ընտրէ ի ընսկութիւն, այնպիսին ի շարս մարդկանց չհամարուի: Այն սովորապաշտ - բարեպաշտները անարդութիւն կերպեն իրենց՝ նորա ընկերութիւնը, ուստի յակամայից պիտի պարտաւորի սովորութեան « հաւատամիթն » սովորագրութիւն տալ: Ա ճ Արարատաևան ազնիւ Խմբագրութիւն, գրչս մերանը յայսմ վայրի արտօսրէ եւ մերանէ կրազազրուի. եւ երանի թէ հնար ըլլար սոսկ արտասուաց ծորելով նկարագրէի այս արտասուարժան արարողութեանց պատմութիւնը, որ ամեն Հայու աչաց րիբերէն արտօսր ճնշել տայի, նա եւ Զեր ալ աչքերէն:

Կ նէ է այս նորասիրութեան մէկ ճիշդին - սովորութեան - հետեւութիւնն, բարյականութեան իսպատակադրումն, անկարեւոր եւ չափազանց զուուղութիւն, որով եւ բազմաթիւ պերճ գերդաստաններու լիտին չաւորութեան անտանելի վիճակին՝ եւ մեծ դրամական պարտուց հնթարկումն. Թող այնունետեւ ոխերիս եւ վնասարեր սովորութեան խնկարկուն, եւ անոր՝ ի սկզբան ապուշ՝ յապայն զգաստացեալ արքանեակը, ողբայ իր վիճակը, նզովէ իր կեանքը եւ աւաղէ անցեալը, ծեռն նախատաւորութեան խնդրէ: անոնցմէ, որոց ի հրմաւանս գոհնեց իր գոյրը, եւ երբ չգտնէ՝ անձնասպանութեան փորձերու մեռնամիտէ, մորմորը եւ հաւաշանքը երկինքը գրաւէ անգամ: Այս սպառնաւու մեծ ուշադրութեան կէտ մի է Հին - Պայազիսի Հայոց նշանագրութեան եւ հարուսնեաց արարողութիւնները, որ քանդեց Ազգի տունը, մանաւանդ Հին - Պայազիսի բարյականին եւ նիւթականին այնպիսի ուժգին հարուած մի կշռեց որ յաւիտեան պիտի հեծէ Պայազիտը, կամ յաւ եւս Պայազորէն « իսպանիրը » սպանեց բարյականը եւ

վատնեց նիւթականը, « խարսը » սեւափեսուր գարդարից, եւ հարսնատէրը թշուառութեան անելանելի բաւդին մէջ խարսիսց: Հայեր Հայեր, Ազգասէր Հայեր եւ ազատասարդ Արարատ, գարծուցէր ուշագրութիւննիդ եւ ըննեցէր թէ ինչու Հին - Պայազիտցին մասնաւոր նպաստ մը կրժուարի աւալ յօդուտ Աղպային կարեւոր գործոց. մեղազրելի չէ, վա ան զի տաժանարէկ եւ քրտնաշխատ վաստակօք գանձեր պիտի մթերէ շատ ժամանակներ, որ մի վայրկինի մէջ բազմահոյ հարսնեւոր խումբին լափիէ տայ եւ անթերի կատարէ զհարսանեաց պաշտամունքն, որ անմեղանական համբաւուի:

Տէր, երկարաբանութիւնս ճանձրոյթ պիտի տայ ընթերցողաց, ուստի խօսրս առ բուն նպատակի դարձունելով՝ այն անսուրը եւ տնարանդ արարողութիւնն արկից ի ճառ՝ սկիզբն արարեալ. որ ինչ յառաջ է քան զիշանագրութիւնն, այն է Հարսնատեսութիւնն:

Տան այր մարզը՝ եթէ փոքր ինչ նուազ ալ է ի հարասութենէ, իւր խանութիւն մի անկիւնը կծկուած ծնօսր յափն ամիտոված խոր մտածման յուզմանց մէջ տատանելով՝ երբ առաջիկայ իրագործութեան՝ այն է տղայ մը կարգելու ծանր ու անտանելի գործողութեան սկիզբն՝ մէջն՝ եւ վախճանն երեւակայութեամբ կպատկերակերպէ իւր առաջի եւ վերջին վնասութեան մասնիկներ, տնաւեր կինն . . . . .

• • • • . . . . . 50 - 40 հարմատես կանաց խուժման մը տունը հաւարած՝ ցրի զտուաթը ծեռըն առած, ուրուական յաւերժնարսը նեկտար կմատուակէ, լիցուն շիշեր պիտոյ են դատարկելու, քէլէ շաբարներու մասնիկներ անուշ անուշ առուչ տարու, նօդուներու նեօսէթներու կոյաեր բռնալիք կանանցաժողով չար խուժմանին բաժնեկու, դժոխային հրէշը՝ անիծեալ տանտիկինը երբ իւր այրը աչքին երեւնայ « պարտք հազար թող ընի, տղայ ես կարգում . . . Թշուառ այր ողորմ աչօք ի կինն կողմն հայեցուած մը ուղելուվ, առ ամօթոյ ոչինչ բարբառեալ, ախ ախ ընելու կիմեկին, դեռ ի խանութն չհասած պատգամառորն ետեւէն կիանի կանդուն ու կէս ցուցակ մը ի ծեռին, կինդ 5.0 զանդ, 2.0 շարաբ, 1 քէլէ շաբար, լիտր մը չամփչ, 4.0 զայֆալ մեխակի պատուղ, 5 1/2 օգգա ցրի կուղէ, այրը շուարած մէն մէջ բայլին մէն մի թաւալ կառնէ իներգարի պէս. բայց անմնար է պիտի կրէ այդ ակամաց տոյժը.

վասն զի անհօգի պառաւանց աւանդութիւնն է եւ չար - կնոջ հրամանը, բատկը ժեռամբացի ծանր ու թեթև կընէ սոտակի մը անդամ ճայն չկայ, բանն եկաւ պարտուց շարք կադմիլուն, վայ վայ. վայ . . .

Ո՞ւր կերթայ այս սպառիչ մարախոյ տարմը, այս կանանց խուժանը այսչափ հանդերձանօք. հարանատեսութեան, հարսնացու աղջիկը տեսնելու, զոր բիւրից անդամ տեսած եւ մանր նելատած է յայլում ժամանակի, բայց կերթայ զի մի մարգելոյզ պառաւանցն լուծցի օրէն միւս կողմէն աղջկան տունը համայն կայ ի զննին ի տագնապի յանի եւ դոդի մէկ կողմէն գառնագենմունք, մէկ կողմէն խորովոյք եւ խորտիկը, եւ համադամ կերիք եւ գանազան շօթեր եւ բաքարներ, որ ըստ մեզ - Տէմուր Թաթլանունի, բրինձի խոյի լիտրեր, ցրոյ եւ գինույ շիշեր կպահանջուին. զորս մէկ վայրկենի մէջ կանանց ժողովին տան ի կուր եւ սպառեն. Թող մէկ բարոյավէպ մը մուտ գործէ այս խումբին մէջ, եւ բարոյականութեան նկարադրութիւն մը բնէ. ուր է բարը, մը հապածուած է բարոյականութիւն, կանանցավայել պարկեշտութեան եւ համեստութեան քողը յանթիւ ծուէնս պատառեալ է. բնչ են նետեւութիւնք այս մոլութեան . . . . .

Անցնինք ի հարսնատեսութեանէ ի նշանադրութիւն եւ կազմինք նորա հանդիսին հանդերձանքը, որ հասարակաց է եւ ոչ թէ չափեալ ըստ վիճակի եւ ըստ աստիճանի խրաբանչիւր ուրուք. անհրաժեշտ պարտականութիւն է եկին եւ բնակին, աղքատին եւ հարուստին անդրէպ կատարել այս պաշտամմնինք, զի պառաւանց նզովեալ վոհմակը հրամայած է, օրէնս այս լիցի մեզ օրէն յարիտենական. ահա հանդիսին հանդերձանքը, — տեսարան սովորի .

Երկուտասաներորդ ժամուն երբ արեւ հորիզոնին ներքեւ կթաքչի, եւ լոյսը խաւարին տեղիք կուտայ, կսկսին այս խաւարային գործերը, վաղընդիմոյթ ակրմին ի մի երեսնամթիւ կամ քառասնամթիւ անմինք կնիկներով հանդերձ՝ Թող զմաննկտիս եւ այլ հացկատակներ, կիւզմուի արդ Խօնչա ըստածը. երկու լիոր չամիչ է եւ կաղին է, լիոր մը Թուզ է նշէ եւ արմաէ, 3 - 6 կտոր մեհսակի պատեղէ, 3 - 6 նուռէ, վեց զանդ է, զորս շուրջանակի շարած եւ ի կենդրոնի անդ քէլէ շաքար մը, անցուցեալ զաքարանցաւ շաքարին 20 - 30 ոսկի եւ Խօնչային շրջա-

պատը լուցեալ մումեղէնէր, այսպիսի նողկայի եւ ամենավատթար հանդերձանօք գրոհ տան եւ զիմեն աղջկան տունը. աստանօք Մովսիսեան գաւաղաններ պիտին ցըւոյ եւ զինւոյ վտակիներ արտարդիսելու, որպէս զի այդ խռան լավիդող կոկորդներ յագի:

Մինչդեռ նշանտուք ի զինի եւ ի ցրի լուզին, աղջկան մայրը հանդերձ ժողովեալ կնիկներով «Քէլի վրիս» ըստածը կկազմակերպէ 20 - 50 դանդէ, 2 օգգա նօղու նէօպէթէ, զոյգ մը գուրպայէ, ասղնեգործ ծանրագին Թաշկինակէ մը, կէս քէլէ շաքարէ մումեղինովք լուցելովք զիշերաւ կիսրկուի փեսային, որոյ վիխագարծք «շատ բարեւ» ըստածը երկրորդ առաւտուն կրողարկուի նոյն հանդերձանօք զոր ունէր նկարագրածս Խօնչան:

Այս զեռ նշանտուք, եթէ հարսանիքն ալ նկարագրեմ՝ պիտի ականջ գոցելու աստիճանի համնի բանը եւ ամենայն որ սոսկայ, Թող Հայ - երիտասարդութիւնն եւ երիտասարդութիւնն ճնշուի, Թող բընութեան հարկեր նոցա վերայ ծանրանան, եւ օրը ըստ օրէ մահուան դարուկն առած նիհարանան եւ զերեզմանին զիրկը իշնան Հայ - երիտասարդը եւ երիտասարդութիր. Թող նուազին Հայեր այդ պժգալի եւ անտանելի արարողութեանց առթիւ ամուսնանակ զկարելով, եւ շատեր իսկ անառակ դառնան, հետեւամնք սարսափելի հետեւամներ . . . : Աստուածազոյգ արուի եւ իդի համար այսքան ահաւոր կորստեան խորիստաներ ովք բացած է. ովք որ է Աստուածային մեռքէն ընդունէ իւր գատաստանը . . .

Ազնիւ Արարատ, հարսանեաց մեծածախ եւ աւերիչ արարողութիւններն յապայն հաղորդելու խոստմունքով, ահա Հին - Պայտագիտի միայն հարսնատեսութեան եւ նշանադրութեան անարգ եւ զզուելի սահմանադրութիւնները կրանամ Զեր առաջի, Խօնդրելով որ յանուն բարեվիճակ կացութեան Ազգայնոց եւ ի մէր նոցա ուղղութեան ի բարին եւ յօդտակարն, դոյզն յօդուածոյս պատուական Ամսագրոյդ մէջ տեղի շնորհէք, եւ եթէ ներելի է ինձ ասել՝ կամ մէր զի ոչ թէ Արարատիդ ստորոտը, այլ ի բան իսկ ի սպիտակափառ սարդ նկարագրէիր, որպէս զի այս ոնաբանդ արարողութիւնն նշաւակ եւ ծաղը լինէին ամենուն. որով եւ Ազգայինք յուղղութիւն գալով պատճառ չտային օստար եւ նորելուկ ազգաց առջեւ, ալեզարդ Հայութիւնը կատականաց առարկայ լինելու:

Այսու ամենացնիք եւ աներկրայ իմ թէ Վկհ.
Հայրապետիք եւ Հաստրակաց Հօր ուշադրութիւնն
այ պիտի զրաւէ ներկայ յօդուածս, եւ Ազգայնոց՝
այսպիսի վնասաքեր եւ աւերիչ արարողութենէն ըն-
դունած նիւթակն եւ բարոյակն վերքերուն դարման
պիտի մասուցուի, եւ իմ յարգանացս հաւասովիք
Խերագրութեանդ մասուցեա՞ մնամ անմտէք:

Ե. Ե. ԴԱՒԻԹ ՏԵՐ ՍԵՐՈՎԻԿԵԱՆ.

4875 -2 22 -2 8--L--E

$$b = \sum_{i=1}^n a_i + 1$$

ԵՐԱԿԱՆ

Խաչակը մասնաւութիւն է բարեկարգ և անհաջող է

Հոգաբարձութիւնս ընդ այսմ առաքելով ի խմբա-
գրատունդ զհամառօտ տարիեկան հաշիս մտից եւ ծա-
խաց արգեանց Աղջային—Հոգեւոր զպրոցին Հայոց
Կարապազու, սկսեալ ի 4 - էն Յուլիսի 1872 ամի
ց 1ն Յուլիսի 1873 ամի, ընթերցեալն ի լուր Հայոց
հասարակութեան քաղաքիս 18 այսր Յուլիսի, այն է,
յատուր հանդիսի պարզեւարաշշութեան աշակերտաց
Դպրոցին՝ գլխի տարիեկան հարցաբննութեանն Շան-
դերձ կազմեալ ի նմին աւուր վկայութեամբ,—իսկնդ-
րէ յարգանօք հրատարակել զայնս ընդ ծեռն պա-
տուական ամսագրոյդ ի տեղեկութիւն համազեաց մե-
րոց:

(Она же говорит)

卷之三

38 Յովիսի 1875 ամի ի Ք. Շուշի, յետ առարձան առարելան հրապարակախան հարցաքննութեան աշակերտաց Ազգային Հոգեւոր Գալուցին Հայոց Դարապաղու, ականելոյ ի 12-էն Յովիսի և առարելոյ ի 29-ն Նոյն ամսոյ վասն վիրջին եւ առաջին վեց վեց ամսոց 1872 և 1873 ամաց, այն Է՝ ի 4-էն Յովիսի 1872 ամի ցւ-ն Յովիսի 1875 ամի, ի ներկայութեան վիճակառը Առաջնորդին Պարապաղու, որ եւ Շախագանի Հայութաբութեանս, Գերապանիւ Տ. Սարգսի Արքապակուսուսին եւ Հոգաբարձուեաց Նորին, ևս եւ Հայոց համարակակին Շուշի բնակի, Խա-

մեղան սովո՞ր այս վկայաբանութիւն, եւ ըստ ի յայտ և կեալ ի կազմեալ ցուցակին յառաջադիմութեանց գարուց եւ բարուց աշակերտացն, երեւեցաւ այսպէս — Նոր՝ պարզեւասորեցաւ դպրոցապատկան մասենիւր 10 յառաջադիմ աշակերտը; ԵՐԵՇՇՇ՝ վարժա- տրեցան զոփասանական թղթովք 90 աշակերտը; ԵՐ- ԵՇՇՇ՝ փոխադրեցան գոտաստանէ ի դասասուն այն է ի ծիսական դասաստանէն ի դպրոցական նախակրթա- րանն, 25 աշակերտը, ի նախակրթարանէն յառաջին դասասունն 4 աշակերտը, յառաջնայն յերկրորդն՝ 46 աշակերտը, յերկրորդէն յերրորդն՝ 23 աշակերտը, յերրորդէն ի չորրորդն՝ 44 աշակերտը, իսկ ի չոր- րորդէն 40 աշակերտը աւարտեալ գուստումն իւրեանց արթմանացան ուսման վկայականաց՝ եւ արժակեցան:

לְזַרְעָלֶךָ תִּמְצֵא־בְּלָדֶךָ בְּלֹא פְּנִימָה־בְּלֹא — גַּם־פְּנִימָה

Ի ծխական դասատան են աշակերտք	73
Ի Պատրաստական նախակրթաբանին	98
Ց1 - ին դասատան	82
Ց2 - րդ դասատան	55
Ց3 - րդ դասատան	45
Ի 4- րդ դասատան	40
Գլուխարն E'	515

Գումարն է՝ . . . 515

Digitized by srujanika@gmail.com

Հոգիւորականը	.	.	.	.	.	.	.	65
Ազնուականը	.	.	,	.	.	.	.	27
Հարկասոտը	.	.	.	.	.	.	.	225

Digitized by srujanika@gmail.com

Կամիսաղահ	4
Հոգաբարձու հողեւորականիք եւ աշխարհա-	
միք	5
Փոխանորդը նոցին	5
Ատենապալիք եւ դրազիք	4